

μίαν, ἐκυρίευσε τὰς πόλεις αὐτῆς ὅσαι ἠθέλησαν ν' ἀντισταθῶσι, διέβη τὸν Τίγριν ποταμόν, καίτοι τῶν Περσῶν ἀγωνισθέντων νὰ διακωλύσωσι τὴν διαπεραίωσιν ταύτην, καὶ ἐπολιόρχησε τὴν Κτησιφῶντα. Ἀλλὰ μὴ δυνηθεὶς νὰ κυριεύσῃ τὴν ὀχυρὰν καὶ μεγάλην ταύτην βασιλεύουσαν ἐτραπὴ ἀνὰ μέσον τῶν πλουσιῶν τῆς Περσίας ἐπαρχιῶν πρὸς ἀναζήτησιν τοῦ Σαπῶρ. Ἐνταῦθα ὅμως, ἀποπλανηθεὶς τῆς ὁδοῦ καὶ περιπεσὼν εἰς ἐρημίαν ἀδιαβάτους, ἠναγκάσθη νὰ ὑποχωρήσῃ. Τότε ἐπεφάνη ὁ μέγας τοῦ βασιλέως τῶν Περσῶν στρατός, πιέζων καὶ ἀπειλῶν αὐτὸν ἀδιακόπως. Ὁ Ἰουλιανὸς δὲν ἀπέβαλεν οὔτε τὴν ἀνδρείαν οὔτε τὴν καρτερίαν αὐτοῦ, καὶ ἠτοιμάζετο νὰ ἐπαναλάβῃ τὸ θέαμα τὸ ὁποῖον ἐδόθη ποτὲ εἰς τὸν κόσμον, ἐν ταῖς αὐταῖς περίου χώραις, ὑπὸ τῶν ἀειμνήστων τοῦ Ξενοφῶντος μυρίων, ὅτε ἐν τῷ μέσῳ τῶν ἀδιαλείπτων ἐκείνων συμπλοκῶν, μαθὼν ἐν μιᾷ τῶν ἡμερῶν ὅτι ἡ ὀπισθοφυλακὴ αὐτοῦ προσεβλήθη, ἔδραμεν εἰς τὸ πεδίον τῆς μάχης ἄνευ θώρακος καὶ ἔπεσε λαβὼν πληγὴν καιρίαν, ἐξ ἧς ἀπέθανε τὴν νύκτα τῆς 25 Ἰουνίου τοῦ 363, εἰς ἡλικίαν ἐτῶν 32. Λέγεται ὅτι πνέων τὰ λοιπῶν ἔλαβε διὰ τῆς χειρὸς τὸ αἷμα τῆς πληγῆς αὐτοῦ καὶ ἔρρανε εἰς τὸν ἀέρα, ἀνακράζας: «νενίκηκας Χριστέ· κορέσθητι Ναζωραῖτε». Μετακομισθεὶς δὲ βραδύτερον εἰς Ταρόν ἐτάφη ἐν νινι προαστείῳ τῆς πόλεως ταύτης, καὶ ἐπὶ τοῦ τάφου αὐτοῦ προσεγράφη τοῦτο τὸ ἐπίγραμμα:

Ἰουλιανὸς μετὰ Τίγριν ἀγάρροον ἐνθάδε κεῖται,
ἀμφοτέρων βασιλεύς τ' ἀγαθὸς κρατερός τ' αἰχμητής.

Ὁ ἐθνικὸς Ζώσιμος ἐπωνόμασεν αὐτὸν μέγαν' οἱ χριστιανοὶ χρονολογῶντες ἐπεώρυσαν κατ' αὐτοῦ τὰς δεινότερας τῶν ὕβρεων· τὴν δὲ ἡμετέραν γνώμην γινώσκει ὁ ἀναγνώστης. Ὁ Ἰουλιανὸς εἶχεν ὁμολογουμένως ἀρετὰς πολλὰς, ἀλλὰ δὲν ἐνόησε τὸν ἀληθῆ χαρακτῆρα καὶ τὰς ἀληθεῖς ἀνάγκας τῶν χρόνων κατ' οὗς ἔζη. Ἐὰν ἐγεννᾶτο ἐν καιρῷ τῆς ἀκμῆς τοῦ ἀρχαίου κόσμου, ἐπειδὴ τὸ πνεῦμα αὐτοῦ ἠθέλεε διατελεῖ ἐντὸς οἰκείας ἀτμοσφαιρας, αἱ ἀρεταὶ ἐκεῖναι, ἀποφέρουσαι καρποὺς ἀγαθοῦς, ἠθέλον ἀναδείξει τὸν ἄνδρα ἐνάμιλλον τοῦ Ξενοφῶντος ἢ τοῦ Ἀγισιλάου. Ἐπειδὴ ἐγεννήθη εἰς χρόνους ἀλλοτριῶν τοῦ ἐν αὐτῷ ἐπικρατοῦντος πνεύματος, αἱ ἀρεταὶ αὐτοῦ ἀπέβησαν ἄγονοι καὶ ἠδύναντο νὰ καταστήσωσιν ὀλέθρια ἐὰν ἐπέζη. Παραπλήσιόν τι συμβαίνει εἰς τὸν φυσικὸν κόσμον. Ὑπάρχουσι μετεωρολογικὰ φαινόμενα, οἷα ἡ χάλαζα, ὁ κεραυνὸς καὶ τὰ τοιαῦτα, αἰετοῦ ἀπαίσια, ὅπως οἱ μοχθηροὶ τῶν ἀνθρώπων. Ὁ Ἰουλιανὸς μοχθηρὸς ἄνθρωπος, ὅπως παρεστάθη ὑπὸ τῶν χριστιανῶν, βεβαίως δὲν ἦτο. Ἀλλ' ὑπάρχουσι καὶ γεγονότα φυσικά, οἷον ὁ τοῦ ἡλίου καύσων καὶ τὰ παρόμοια, τὰ ὁποῖα ἐγκαίρως μὲν ἐπερχόμενα εἶναι εὐεργετικώτατα παρ' ὥραν δὲ συμβαίνοντα δύνανται νὰ γίνωσι δεινῶν συμφορῶν πρόξενα. Εἰς τὸν Ἰουλιανὸν συνέβη τὸ τελευταῖον τοῦτο πάθημα· ὅθεν δὲν δύναται νὰ ὀνομασθῆ, ὅπως ἠξίωσαν οἱ ἐθνικοὶ, μέγας, διότι μέγας δὲν εἶναι ποτὲ ὁ μὴ εὐεργετίας τὴν ἀνθρωπότητα ἢ τοῦλάχιστον τὸ ἔθνος αὐτοῦ, ὁ δὲ Ἰουλιανὸς βεβαίως δὲν εὐηγγέτησε τὸν κόσμον. Καθὼς ὅμως οὐδεὶς ἐχέφρων ἄνθρωπος θέλει ἀρνηθῆ ὅτι τὰ φυσικὰ ἐκεῖνα γεγονότα, κατ' ἑαυτὰ θεωρούμενα, εἶναι ἀγαθοποιά, οὕτω πᾶς ἀληθῆς τῆς ἱστορίας γνώστης δὲν δύναται εἰμὴ νὰ ὀμολογήσῃ ὅτι ὁ Ἰουλιανὸς ἠθέλεν ἀποβῆ ἡγεμὼν ἀριστος, ἐὰν ἢ ἐγεννᾶτο εἰς χρόνους οἰκιοτέρους ἢ προσφορώτερον πρὸς τὰς περι αὐτὸν περιστάσεις ἐπολιτεύετο.

Ἀπὸ τοῦ θανάτου αὐτοῦ μέχρι τοῦ Θεοδοσίου τοῦ μεγάλου, ἐπὶ τῶν τριῶν ἐν τῷ

